

Kapittel 13

«Profitørvirksomhet»

Jens Hagerup og Erling Tambs

Profitørvirksomhet, eller ervervsmessig virksomhet for fienden, heter tiltalesaken i LS-sakene som dette kapittelet handler om. Merkelig nok kanskje er fortjenesten forfattere hadde på litteratur – enten i form av solgte bøker, oversetter-rettigheter, oversettelser, film-manus eller lignende – ikke et tema i Landssvikoppgjøret. Johan Bojer er for eksempel i ettertid kjent for å ha tjent penger på et filmmanus under okkupasjonen, noe som gjorde ham mistenksom blant sine kolleger, men ikke i offentligheten eller rettsvesenet. Om Tarjei Vesaas har det også kommet frem mer informasjon i de siste årene, og han tjente også penger på det tyske markedet under okkupasjonen uten at dette ble kontroversielt da eller i ettertiden (Fulsås, 2021). Fulsås (2025) har dokumentert hvor stort det tyske markedet var for norske forfattere, så her var det betydelige summer det var snakk om. Økonomisk fortjeneste på forholdene under andre verdenskrig var derimot problematisk dersom den hadde en mer åpenbar, direkte kobling, og det er to forfattere i utvalget som hadde det. Jens Hagerup dreiv en fabrikk og bisto med produksjon og salg av ting til tyskerne. Erling Tambs dreiv kafé som både ble et tilholdssted og bød tyskerne på saker de trengte, og han drev også et firma sammen med to andre. Talende for sakene til Hagerup og Tambs er at de, i likhet med Hans

S. Jacobsen, også berører firmaer. I Hagerups tilfelle er det snakk om Den norske blyantfabrikk, og i Tambs' tilfelle er det firmaet Tambs, Bakken & Co. Logikken her virker å være pragmatisk og å ligne på det som gjelder for såkalt tyskerarbeid, det vil si sivile som arbeidet, for eksempel med å bygge ut Værnes lufthavn ved Trondheim. Dette hjalp okkupasjonsmakten og medførte lønn fra dem, men var ikke grunnlag for landssviksak. Dersom man derimot vervet seg frivillig eller gikk mer aktivt inn for nazismen, ble det det. De fleste akademiske arbeider om norske krigsprofitører, slik som Storeide (2014), tar for seg store firmaer og prosjekter, og posisjonen bedrifter befant seg i mellom tvangsforhold og nye økonomiske muligheter. Storeide (2014, s. 10) spør, som et ekko av redaktørene fra kapittel 9 eller politimennene og byråkratene fra kapittel 1: «Hvor gikk grensen mellom «å holde hjulene i gang» og «utilbørlig bistand til fienden»?» Hun finner viktige aspekter ved selskapet Norsk Lettmetall, som ble etablert i 1941 for å forsyne Luftwaffe med materialer til å holde krigen i gang, og særlig at det var flere norske aktører med ansvar som gikk fri og satt igjen med store gevinster, i kontrast til hva man tidligere har visst. I tilfellet Hagerup og Tambs var de definitivt ikke bekymret for om de utøvde utilbørlig bistand til fienden; de var rett og slett primært opptatt av å benytte seg av de nye økonomiske mulighetene som bød seg. De var også mindre aktører med mindre selskaper, for det meste selskaper der de alene kunne beslutte det de ønsket.

JENS HAGERUP (1884–1961)

Født: 22.09.1884, Tranøy

Litterær produksjon før 1940: Syv romaner

Medlem av DnF: Ja

Medlem av NS: Ja, fra 17.09.1941

Dom: 6 måneder, Oslo byrett, 09.05.1951

Jens Hagerup (1884–1961) ble født på Tranøy på Senja i Troms 22.09.1884 og vokste opp der. Foreldrene, Nicolai og Ingeborg, var fiskerbønder og hadde en ungflokk på ni eller ti barn (Kristiansen, 2022). Jens' besteforeldre var av magre kår, fiskerbønder de også, som så mange i Nord-Norge. Familien har

altså ingen kobling til den andre Hagerup i «Ord og vold»-populasjonen, Inger Hagerup og hennes familie, som markerer seg tydelig som motstandsdikter, med blant annet det illegalt sirkulerte diktet «Aust-Vågøy. Mars 1941», som er blant de mest kanoniserte diktene fra okkupasjonstiden. Det er sparsommelig med informasjon om Jens Hagerup, men av tidlige historiske kilder finnes avisartikler om ham og to av brødrene, Norman og Aksel, som var tiltalt for å ha stjålet rundt to tusen fisk som hang til tork etter lofotfisket i 1909. De forsvarer seg med at de har kjøpt dem og får følgelig dom for heleri. I 1911 blir de idømt kortere betinget fengsel. Året før hadde Jens blitt uteksaminert fra Tromsø offentlige lærerskole, og før det var han utdannet som underoffiser i hæren. I løpet av 1910-tallet oppgis det at han studerte ved lærerhøyskolen i København og mottok eksamen derfra,¹⁴⁷ for så å jobbe som lærer ulike steder i Norge. Fra 1912 til 1913 skal han ha drevet et firma med broren sin i Lyngen. I 1919 startet han bedriften Hagerup Vassvik & Co. i Glomfjord, men også dette ble en kortvarig affære. I 1921 hadde han flyttet til Langesund, og her brant huset hans ned, noe som ga ham en forsikringssum på 42 000,-. Med de pengene som utgangspunkt etablerte han en tekstilbutikk, J. Hagerup & Co. Aktieselskap, i Harstad. Hagerup var gift med Josefine Larsen fra Kvæfjord og hadde en sønn og to døtre. Den ene datteren var ansatt ved Deutsche Teater i Oslo under okkupasjonen, og den andre var gift i Tyskland med en tysk bokhandler. Sønnen oppga han at var medlem av NS.

I 1923 debutterer Hagerup med *Susanna*, som bærer undertittelen *Roman fra Nordland*. Den er en skildring av fiskerlivet på Senja, og har det han senere også blir kjent for: romantiske skildringer av samene. To år etter utgir han «den vanskelige andreboka» *Adam Børingen*, men før det har han hatt større vanskeligheter, nemlig en rettssak som følge av at butikken i Harstad brant ned i november 1922, og at han året etter ble arrestert for «assurancesvik, brandstiftelse, underslag, bedrageri og falsk». Rettssaken endte med at han ble frifunnet på grunn av mangel på bevis. Antakelig ga rettssaken ham også inspirasjon til å gå i kast med romanen *Brenning* (1926), som handler om en kjøpmann som blir beskyldt for å ha brent ned egen butikk. Noen av karakterene i romanen har visstnok samme navn som personer som var involvert i rettssaken, noe som gjør den til en slags nøkkelroman. Dette ble kontrover-

147 LS-sak, dok. 2, oversiktsrapport.

sielt i offentligheten. Dette er hans første utgivelse på Gyldendal, som også er en anerkjennelse av hans forfatterskap, og det forblir hans forlag fremover. I 1927 utga han romanen *Maria*, og året etter kom hans mest kjente utgivelse, *Juvi*, som handler om en samejente som må klare seg alene med hunden og reinflokken fra veldig ung alder. Denne romanen blir oversatt til tysk året etter, og kommer i nye utgaver både i 1942 og 1944. Sigurd Hoel skriver i sin anmeldelse av boka at «hvordan den kan stå for alle retter som skildring av samene og deres særegne sinn og liv, det er en annen sak, som nærværende anmelder ikke tør ha noen formening om. Det må dog være tillatt å uttale den mistanke, at Synnøve Solbakken muligens er krass naturalisme sammenlignet med *Juvi*». For personer med samme politiske overbevisning som Jens Hagerup var derimot denne romantiseringen det motsatte av et problem. Han blir medlem av DnF i 1930 og står som medlem til og med okkupasjonens slutt. Under okkupasjonen fikk Jens Hagerups forfatterskap et oppsving, og han ble utgitt i NRKs foredragsantologi om *Nasjonalsosialister i norsk diktning*. Den tyske jøden Max Tau, som under okkupasjonen dreiv et litterært byrå fra Lillehammer (Fulsås, 2025), kommuniserte med tyske utgivere om å utgi Hagerup, en av få av de 38 forfatterne her som hadde et tysk publikum. Etter krigens slutt gikk det derimot nedentom og hjem for Jens Hagerups forfatterskap, med eksklusjon fra DnF i 1945 som følge av landssvikdommen han mottar, og fullstendig overseelse i litteraturhistorien.

Bedriftsvirksomhet dreiv Hagerup ved siden av hele tiden, uavhengig av hans litterære suksess. I 1932 etablerte han Den Norske Blyantfabrikk, som ble den første av sitt slag i Norge. Fabrikken ble startet med fødselshjelp fra en tysk spesialist ved navn Georg Scherf, som hadde et halvårlig arbeidsstipend for å bidra med oppstarten. Nøkkelen var å få en fot i skolemarkedet, og etter en stund fikk fabrikken kontrakter med flere norske skoler; det gikk godt. I 1937 telte fabrikken 12 ansatte og lå i Trondheimsveien i Oslo (Nedre Sinsen). Litteraturnett Nord-Norge, eneste oppslagssted som har en oppføring om ham, lister opp hans bibliografi og kan meddele at «Fabrikken ble en suksess». Parallelt med fabrikkdriften ga Hagerup ut romanen *Sommernatt i Nordland* i 1934.

17.09.1940 meldte Hagerup seg inn i Nasjonal Samling. I spørreskjemaet som er bilag til søknad om opptakelse i NS, oppgir han å ha avgitt stemme til NS siden 1933. Han abonnerte på *Fritt Folk* og *N.S.-månedshäfte*. I løpet av okkupasjonen blir Hagerups fabrikk viktig for nazistene. At den var sentral

i å tilby tyskerne ulike varer i løpet av okkupasjonen, og dermed var et av tiltalepunktene («profitørvirksomhet», som det står) i Jens Hagerups landsviksaksak (ferdigstilt så sent som i 1951), nevnes ikke av Litteraturnett Nord-Norge eller andre steder. Like fullt er Jens Hagerup så godt som helt glemt, noe som kan tolkes som en form for «straff», selv om vi ikke vet hvordan det ville forholdt seg uten hans handlinger under andre verdenskrig. I løpet av okkupasjonen var Jens Hagerup en aktiv nazist. Som NS-medlem var han kretsleder for studieringer i Oslo vest og var gruppefører; han var medlem av NSH fra 10.04.1942; han var medlem av Rikshirden, Seniorsveiten, lagfører i Hirden og forlegningssjef på et hirdmøte på Foss skole. Han skal ha båret et vingemerke og gått i Hirduniform. Han ga flere økonomiske bidrag til nazistiske aktører: NS sendte han 20 kroner til, «Frontkjemperkontoret» sendte han 200 kroner, og Hirden og seniorsveiten donerte han til sammen 100 kroner til. I LS-saken finner vi også et brev til Hagerup fra Den norske organisasjon hvor det står: «Vi vil ikke unnlate å gjøre dem oppmerksom på at Deres hus, likeså Deres fabrikk vil bli beslaglagt når tiden kommer. De skal selv bli tilintetgjort forde [sic] at De har sveket land og folk». Med andre ord var det utbredt kjennskap til og motstand mot Hagerups handlinger under okkupasjonen. Medlemskap, økonomisk bistand og næringsvirksomhet for fienden vitner alle tre om en aktiv periode for Hagerup under okkupasjonen, og summerer de tre punktene han blir tiltalt for i etterkant. Hans bedriftsvirksomhet under okkupasjonen må kunne sies å være preget av renkespillet som også virker å karakterisere hans virksomhet forut for krigen. Han er hele tiden litt på kant med hva som er lovlig, som Oversiktrapporten i LS-saken melder: «ikke tidligere straffet, men bøtelagt 7 ganger i årene 1926–1938», og i 1943 er han bøtelagt to ganger, for hhv. å overtre blendingsforeskriftene og for «svarte- og snikhandel».

Fra 08.11.1944 finner vi et brev i LS-saken fra Hagerup til Vidkun Quisling. Han skreiv for å få løslatt forfatteren Lars Berg fra Grini:

Kjære fører, jeg har en nær ven på Grini, forfatteren Lars Berg. Han er fra Nord-Norge som mig selv. I henved tre år har han sittet fengslet, de siste to år på Grini. Han er syk nå og har det så vondt. Kjære fører, De finner kanskje leilighet til også i år til jul å fri ut noen av vore ulykkelige landsmenn. Legg da inn et varmt ord for forfatteren Lars Berg hvis det er mulig for dem.

Brevet ble funnet i arkivet til Den norske blyantfabrikk, og vi vet ikke om det ble sendt eller hvorvidt Quisling mottok det. Her ser vi like fullt et forsøk på å nå ut for en medforfatter.

Etterforskningen mot Jens Hagerup starter like etter frigjøringen Han arresteres 30.06.1945¹⁴⁸, på grunnlag av et skriv 16. juni samme år fra grosserer E. With. Hagerup blir tidlig siktet for NS- og Hird-medlemskap, og i starten heter det at han har finansiert et «fa.» ved navn Victoria, Amre og Rønningen (VAR), som leverte mannskapssenger og mannskapsskap til «tyskerne», i tillegg til å ha finansiert og deltatt i Aschehoug Trading Co., eid av Sigurd Hestenes, som leverte kamouflasjemaling og glyserinerstatning «etc. til tyskerne». Hans personlige formue og hans firma bes beslaglegges.¹⁴⁹ Saken tar tid grunnet uklare opplysninger om formue og forretningsmessige transaksjoner, og Hagerup oppgir sågar å lide av hukommelsestap. 27.02.1946 bes det om ytterligere 45 dagers fengsling for å ferdigstille behandlingen av saken. Tiltalebeslutningen foreligger først 08.10.1947, og det foreslås at det skal legges ned påstand om fengsel i 3 og et halvt år, samt 100 000 kroners bot. Politikammeret finner det straffeskjerpene at «tiltalte i stor utstrekning har ødelagt bevismidler og i stor grad vanskeliggjort etterforskningen ved å gi mangelfulle og uriktige opplysninger.» I tillegg presiseres det at det har vært vanskelig å finne ut akkurat hva Hagerup har tjent på sin «utilbørlige ervervsvirksomhet». Den ervervsmessige virksomheten er presisert til å ha finansiert VARs leveranser til Org. Todt av 2000 dobbelte mannskapsskap og 2000 mannskapssenger til et samlet beløp av 323 000, men «da tiltalte har brent sine forretningspapirer, har det ikke vært mulig å fastslå hans fortjeneste på denne finansieringsavtale». Avtalen var at han skulle ha halvparten av nettofortjenesten. I januar 1943 er det en avtale med Møbel-Teloy A/S om finansiering av kjøp og salg av møbler og andre varer til tyske myndigheter; også her er papirene brent. Firmaet Aschehoug Trading Co. startet i 1941 og hadde utstrakt forbindelse med tyske myndigheter, hvor de leverte frivillig til Wehrmacht. Revisorgjennomgangen finner at det fra tyskerne er betalt 40 881,50 kroner, men Hagerup kunne ikke huske hva det var for. Det finner det godtgjort at Hagerup må ha hatt materiell som er tilintetgjort. Hagerup

148 LS-sak, saksomslag.

149 LS-sak, dok. 1, påtegningsdokument.

vedkjenner seg flere av saksforholdene som blir bevisført, slik som samarbeidet med Hestenes og at han har gitt feilaktige opplysninger. I mars 1945 oppbevarer han våpen og annet for hjemmefronten, noe som vurderes å være opportuniste gitt at det ble åpenbart hvilken vei krigen gikk: «Etterforskerens oppfatning er at siktede er en utpreget opportunist uten andre holdepunkter enn det å tjene penger». I januar 1948 finner statsadvokaten det fordelaktig å vente med saken for å få etterlyst siktede og fabrikken. Etter mye om og men kommer erstatningsdirektoratet i april 1951 frem til at saken burde bli henlagt, og at man ikke skal fremme sak på inndragning. De fant at man burde sette erstatningsbeløpet til 25 000 kroner, og «siktede har erklært seg villig til å vedta forelegg på dette beløp». 21. mai blir forelegget inngått av Oslo statsadvokatembete for landssviksaker og Hagerup, noe som innebar seks måneders fengselsstraff og 25 000 kroner i erstatning.

Etter LS-saken lever Hagerup i omtrent ti år, hvor han ikke utgir bøker eller arbeider litterært på noe vis.

ERLING TAMBS (1888–1967)

Født: 25.05.1888, Larvik

Litterær produksjon før 1940: To romaner, tre sakprosabøker og en barnebok

Medlem av DnF: Ja

Medlem av NS: Ja, oktober 1941

Dom: 5 år og 6 måneder, Larvik herredsrett, 05.04.1947

Erling Tambs ble født 25.05.1888 i Larvik, og deler en del trekk med Hagerup, til tross for at de også er svært ulike. Begge ble NS-medlemmer på høsten 1940; begge har tillitsverv og er med i Hirden; begge drar økonomisk nytte av handel med okkupasjonsmakten og yter økonomisk bistand. Begge har også to utgivelser på mindre forlag før de etablerer seg på et større forlag; i Tambs' tilfelle er dette Gyldendals motsats på Sehesteds plass, Aschehoug.

Tambs kom fra et bemidlet hjem med en overrettssakfører som far, Viktor Emmanuel. Hans besteforeldre var sorenskriver og «handelsmand, tobaksfabrikant». Erling Tambs ble døpt i Larvik, men familien flyttet til Tyskland, og han ble siden konfirmert i Flensburg som 14-åring. Han gikk folkeskole,

tilsvarende middelskole, i Tyskland, og som 15-åring vendte han med familien tilbake til Norge. Her studerte han ved Treiders handelskole og tok kystskip-pereksamen. Han avtjente verneplikt i marinen som menig i 1908–1909. I løpet av 1910-tallet og utpå 20-tallet jobbet Tambs som journalist og forfatter, men hans første roman, *Trusten*, utkom ikke før i 1926. Den blei en suksess. I *Vestlandske Tidende* omtales den som «virkelig en god underholdningsroman, betydelige bedre end meget av det utenlandske juks som vi aar om andet oversvømmes av».¹⁵⁰ O.W.E. i *Morgenposten* melder at boka er «en straalende debut, i virkeligheten mondent skrevet, med virtuosmæssig ro og dygtighet fremført beretning av enorm spanding.» V. Mogens skriver i *Tidens Tegn*: «Vore hjemlige aktiespekulanter fra jobbetiden vil sikkert paa disse sider – kanskje med blandede følelser – gjenopleve spændingen fra sine egne mere eller mindre heldige kampe paa Kristiania Børs».¹⁵¹ Året etter kom hans andre roman, *Vulkanen. Nybrott*, Larviksavis med Arbeiderparti-sympatier, meldte boka og forsto den som en forfølgelse av hans debutbok, «gjorde slik lykke»: «Tambs har øiensynlig vært bergtatt av tanken om kapitalismens uhyre makt og hvorledes denne kan brukes mot seg selv. Om denne tanke har han laget en bok, fantastisk og spennende. Og hans kjennskap til finanskapitalismens smuss og knep har her hjulpet ham»¹⁵². «Vulkanen» er altså en metafor på kapitalismen, og boka slutter med at den er stilnet. Like etter anmeldelsen kan vi lese et nyhetsoppslag om at Fedrelandslaget har blitt konstituert i Oslo med redaktører fra *Aftenposten* og *Tidens Tegn* som medlemmer: «De som har spekulert på hvorfor disse to aviser i den senere tid har blitt så fascistisk anløpne, vet nu grunnen. De driver propaganda for norsk fascisme». Erling Tambs og familiens liv, og hans forfatterskap, ble videre sterkt dominert av hans liv som seiler. Skøyta «Teddy», som han anskaffet seg i 1927 og oppkalte etter sigarettmerket ettersom han fikk økonomisk støtte fra Tiedemans Tobak, ble sentral. Han giftet seg og tok med seg konen, Julie, på jordomseiling, noe som siden ble materialet for boka *Fribytterferd til fjerne farvann*, som han ga ut i 1930. Der følger vi dem på seilassen, hvor deres første sønn, Tony, blir født på Kanariøyene i 1929. Boka slutter, men seilassen fortsatte, og i 1931 kom de

150 *Vestlandske Tidende*, fredag 10.12.1926, signert «R.T.», s. 2.

151 *Aftenposten*, tirsdag 07.12.1926 – sitatene er utdrag i reklame på s. 2.

152 *Nybrott*, tirsdag 07.02.1928, s. 4. Bokanmelderen heter «Mac Christian»; nyhetsoppslaget er ikke underskrevet.

til New Zealand, hvor deres datter Tui ble født. Paret fikk siden to barn til, men ikke på like eksotiske steder.

I 1932 reiste familien Tambs ut på seilas fra Auckland og havnet i dårlig vær. Båten ble knust på Challengerøyas rev, men familien var heldigvis kommet i trygghet. Dette danner grunnlag for hans andre bok om reiser med «Teddy», *På eventyr i sydhavet* (1933). Den første boka om «Teddy» hadde da rukket å bli oversatt til nederlandsk (som *De kruistocht van de «Teddy»*), og i 1933 kom den ut i England som *The cruise of the Teddy*. Den engelske oversettelsen ble også utgitt i USA året etter, samtidig som den kom ut på tysk (som *Hochzeitsreise – aber wie! Im Lotsenkutter durch zwei Weltmeere*)¹⁵³. Med andre ord var det stor interesse for Teddy-skildringene. I 1939 ga han ut sin siste bok, *Hard seilas*, også denne om en lang seiltur, men med spissgatteren RS «Sandefjord». Resepsjonen ser den i lys av hans tidligere seilas-bøker, men også stilen fra romanene. De understreker at det er spennende lesning og fortalt på en besettende måte. Boka ble også oversatt til tysk i 1940 (som *Kreuzfahrten des grauens*)¹⁵⁴. Innimellom sakprosautgivelsene skreiv Tambs i 1935, samme år som han blir medlem av Den norske Forfatterforening, også en «fortelling for gutter» for Aschehoug: *Cocosøyas hemmelighet*.

Ved inngangen til 40-tallet arbeidet Tambs som forfatter og småbruker i Nevlunghavn, Brunlanes, like utenfor Larvik. Bøkene hans skal ha spilt en viktig rolle for ham: På grunn av dem som ble oversatt til tysk og «oppnådde et meget stort salg der», kom han i forbindelse med tyskerne, står det eksplisitt i LS-saken. Han var bosatt der hvor nazistene skulle sette opp et batteri, området ble sperret av, og han måtte daglig passere en tysk vakt på vei ut og inn. Under okkupasjonen omgås han altså Sipo og blir venner med dem, særlig medlemmet Wernisch, og har selskap for dem.¹⁵⁵ Han beskriver dem eksplisitt som venner i LS-saken. I løpet av okkupasjonen anmelder Tambs nordmenn direkte til Sipo, og han mottar klær fra Sipo. Det siste virker å eksemplifisere gavens dobbeltsidige karakter på en god måte.

153 Oversatt av Max Müller etter den engelske utgaven og utgitt på Brockhaus forlag i hele syv opplag (Fulsås, 2025, s. 202).

154 Oversatt av Max Müller etter den engelske utgaven og utgitt på Brockhaus forlag i tre opplag (Fulsås, 2025, s. 211).

155 LS-sak, dok. 4.

Tambs dreiv en «strandkafe» før okkupasjonen, som han fortsatte med under okkupasjonen, trolig med endret kundegrunnlag, og han var vert der. Blant annet søker han rikskommissaren om tillatelse til å servere fruktvin under krigen; man må anta at dette for det meste gjaldt tyske soldater, men i LS-saken er det også et tilfelle der han skal ha vervet folk til NS etter servering, hvor vedkommende også meldte inn sin 13-år gamle sønn. Til Tambs' forsvar skal det sies at han selv benektet å ha drukket noen fulle i slik øyemed.¹⁵⁶ I LS-saken ligger det ved en rekke billedbevis for disse festlige møtene med tyskere hjemme hos ham. I avhøret som ble rapportert 28.05.1945 skal Tambs ha oppgitt å ha gått inn i NS i oktober 1941, men senere i LS-saken ligger en søknad datert lenge før, 04.10.1940 («Jeg ønsker aa bli medlem av partiet og imøteser gjerne Deres instruksjer»¹⁵⁷). Hans kone og sønnen Tony var også NS-medlemmer. Han oppga at han antok at tyskerne kom til å vinne krigen, og at det derfor var viktig å bli med i NS. Han var lagfører i NS Brunlanes og lagfører i Hirden. Han hadde hirduniform og benyttet denne. I saker der dette potensielt undersøkes, blir det som regel gjort grundig, og i dette tilfellet foreligger vitneutsagn som dokumenterer det. Tambs bestilte også hirduniform til sin sønn, men denne ble visstnok omsydd. Han hadde også kommunale tillitsverv.

Firmaet hans, Tambs og Bakken, ble startet våren 1942. De arbeidet blant annet med å sette opp piggrådsperringer, tanksperringer og bunkere for okkupasjonsmakten. I starten var det 10 menn som ble beskjeftiget av firmaet, mens styrken var oppe i 250–300 arbeidere på det meste. Dette holdt firmaet på med til sommeren 1944. Dette gjorde at han hadde økonomisk vinning av å hjelpe fienden, som det heter, men han bidro også med økonomisk bistand til nazistiske organisasjoner, slik som NSH. Han var opptatt med mye under okkupasjonen, men fortsatte skrivingen, blant annet med en artikkel i *Deutsche Monatshefte* i 1941, som ble utgitt av Stenersens forlag. I LS-saken oppgis dette som propaganda. Han får tilsendt et brev fra Vestfold Presse som ber om tilbakemelding på om han anser dem for å være en tilstrekkelig NS-avis, og han svarer at han liker avisen særlig godt, og at «den del av pres-

156 *Østlands-Posten*, tirsdag 25.03.1947, s. 1–3.

157 LS-sak, dok. 22.

sen som ikke kan eller vil innpasse seg i vaart nye folkefellesskap har ingen eksistensberettigelse». ¹⁵⁸

9.05.1945 ble Erling Tambs arrestert og holdt fengslet av bekymring for potensialet for bevisforspillelse og annet som kan forhindre etterforskningen. Urimelig var det nok ikke, ettersom han vedgår å allerede ha brent en kasse for Wernich med et maleri, brev og et par bøker, deriblant «antagelig Hitlers Mein Kampf [sic]». Tambs ble dømt i Larvik herredsrett. De finner at han har vært en aggressiv nazist, holdt foredrag, satt opp plakater, opplyst om flyktningeruter, satt opp «jøssingeliste» på omtrent 50–60 navn og forsøkt å verve folk. Tambs prøver å unnskyldte denne jøssingelista, men retten finner å «ikke kunne tro tiltalte». Særlig understreker de Tambs som en forhandler av rang på grunn av hans språkkunnskaper: «man skulle kunne vente bedre av ham». De påpeker like fullt at barndommen i Tyskland ga Erling Tambs et annet grunnlag for å stå på god fot med tyskere. Dommen blir streng på fem og et halvt år, men et halvt år kortere enn nedlagte påstand.

Det hele dekkes grundig i *Østlands-Posten*, en lokalavis i Larvik, som førstesidestoff. De bemerker flere forhold som ikke kommer frem i selve LS-saken, nemlig at Tambs anklager aktor for å være inhabil fordi han satt på Grini under okkupasjonen og hadde fått en fiendtlig innstilling til Tambs. Dette fører ingen vei i rettssaken, om enn det blir til underoverskriften «sensasjon!». De oppsummerer dekninga med: «Erling Tambs virket under hele sin forklaring arrogant og nærmest støtt over at han i det hele tatt var tiltalt.» ¹⁵⁹ Larvik holdt seg imidlertid ikke bare med én lokalavis; også Larvik Morgenavis var på pletten samme dag, med samme førstesideprioritering. Hovedtittelen var «Erling Tambs opptrer selvsikkert i retten og slynger ut beskyldninger i syd og nord».

I 1967 døde Erling Tambs 78 år gammel. I nekrologene om ham huskes han primært som «forfatter og sjøfarer». «Som en norsk Jack London seilte han i yngre år omkring i romantiske sørhavsfarvann og skrev reiseskildringer som ga ham et landskjent navn», skriver «-d.» i *Porsgrunns Dagblad*, og

158 LS-sak, dok. 16.

159 *Østlands-Posten*, tirsdag 25.03.1947, s. 1–3.

konkluderer at han var «vågal og eventyrlysten, men hans forfatterskap savnet dikterisk fantasi og spennvidde».¹⁶⁰

Oppsummering

Både Tambs og Hagerup er gode eksempler på en type folkelesning fra mellomkrigstiden og okkupasjonstiden, hvor spenning var en viktig bestanddel. Samtidig var begge to medlemmer av Den norske Forfatterforening, og oversatt til andre språk. De var altså forfattere som kan sies å være en del av feltet, og til dels anerkjent av sine kolleger. Litteratur var også dette på den tiden, og forfattere som disse fantes det en hel del av. I Landssviksakene er det deres handlinger som er viktige, men statusen som forfatter – det å være ansett for å ha evner når det kommer til å bruke ord – er viktig i vurderingen av dem.

160 *Porsgrunns Dagblad*, onsdag 08.02.1967.